

TUDOMÁNYOS ÉLET / SCIENTIFIC LIFE

A regionális tudomány kutatási területei a Tér és Társadalomban – Bibliometriai elemzés

Research fields of regional science in the journal Tér és Társadalom – A bibliometric analysis

VÁRADI GYÖRGY

VÁRADI György: könyvtáros, informatikus, MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete Könyvtára, Pécs; varadi@rkk.hu

KULCSSZAVAK: tudományrendszertan, regionális tudomány, bibliometria, tárgyszó, osztályozás, Tér és Társadalom folyóirat

György VÁRADI: librarian, informatician, Library of the Institute for Regional Studies, Centre for Economic and Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences, Pécs; varadi@rkk.hu

KEYWORDS: science taxonomy, regional science, bibliometrics, subject term, classification, Tér és Társadalom journal

A regionális tudomány kutatási területeinek megjelenése a magyarországi és külföldi szaksajtóban

Egy tudománynak, bármely is legyen az, szüksége van egy logikusan felépített, áttekinthető és jól megjeleníthető fogalmi rendszerre. Olyanra, amelyben mind a tájékoztató könyvtárosok, mind a tudományos kutatók könnyen megtalálják az őket aktuálisan érdeklő témákat, azok szakirodalmát, továbbá általános képet kapnak a tudományág tartalmáról, kiterjedéséről és határaitól. A jól megszerkesztett tudományos fogalmi nomenklatúra részletesen bemutatja a teljes tudományágot, és egyben tájékoztatja a nagyközönséget arról, melyek azok a tárgykörök, amelyek az ő hatáskörébe tartoznak, és melyek azok, amelyeket máshol kell keresni.

A tudományfelosztás és rendszerezés egyik univerzális, a könyvtárosok számára „kulcsrakészre” kidolgozott fogalmi rendszere, az egyetemes tizedes osztályozási rendszer (ETO)¹ számos érdemmel és hiányossággal rendelkezik e téren. Az ETO és más hozzá hasonló, hierarchikus osztályozási rendszerek elsősorban olyan tudományok fogalmi feltárására alkalmasak, melyek szintén hierarchikus módon építkeznek, ahol az egyes részdiszciplínák a teljes tudományágazati rendszer részhalmazát képezik, azaz a rendszer elemei között domináns az egész-rész viszony. Tipikusan ilyenek a klasszikus, elsősorban elméleti tudományágak: a természettudományok közül a csillagászat, a matematika, a fizika, a kémia, a növény- és állattan, a társadalomtudományok közül pedig példaként hozható fel a filozófia, a klasszikus közgazdaságtan, valamint a jogtudomány.

Jellemzően az 1900-as évek közepétől kezdve azonban olyan új tudományágak alakultak ki, amelyek nem hagyományos, hierarchikus felépítésűek. Elsősorban azért, mert komplex kérdéseket tanulmányoznak, és ehhez több diszciplína összefogására van szükségük. Ilyen multidiszciplináris tudományok például a környezetvédelem, az informatika, a különféle bio- és geotudományok (biofizika, biokémia, biogenetika, geofizika, geokémia, geoökológia), az éghajlatkutatás, a humánökológia vagy például az úrkutatás. Ezek a tudományok olyan, egymástól távol álló rész tudományágakat foglalnak magukba, melyek az osztályozási rendszerben egymástól elkülönültek, és a közöttük létrejött kapcsolat során az egyes alkotórészek nem mechanikusan összegződnek, hanem minőségileg új tudományágat hoznak létre. A komplexitás és az interdiszciplinaritás megjelenik a társadalomtudományokban is (antropológia, szociológia, társadalomföldrajz stb.). Mindez felveti azt a problémát, hogy ezek a tudományágak teljes fogalmi mélységükben már nem ábrázolhatók, nem írhatók le, nem ragadhatók meg szemléletesen a hagyományos, tisztán hierarchikus felépítésű osztályozási rendszerek segítségével. Ennek következtében a regionális tudománynak sincs igazán jól kidolgozott és jól felépített taxonómiája, amely a tudományterületen belül megbízhatóan elvezetné a tudományos szakirodalmat kereső olvasót a tágabban megfogalmazott tárgykörök felől kutatni kívánt szűkebb területe felé. A taxonómiai, fogalmi feltárás hiánya nemcsak a könyvtárosok és az információkereséssel foglalkozó szakemberek számára fogalmazódik meg problémaként, hanem a tudományterület művelői, a regionalisták számára is, hiszen egy tudományág számára nonszensz állapot, hogy bár fogalmát már sokan, többféleképpen is definiálták, pontos helye még sincs egyértelműen kijelölve a tudományok formális rendszertanában.

Az ETO rendszertana azon alapul, hogy az egyes témák és tudományterületek tartalmuk alapján elkülöníthetők egymástól. A tartalmi elkülönítést sok esetben a forrásdokumentumok tárgyszavai segítségével tesszük meg, vagyis azzal az előfeltevéssel élünk, hogy a tárgyszavak alapján elkülöníthetők egymástól az ETO egyes főosztályai, főcsoportjai. Ahhoz, hogy a regionális tudomány szóképletét feltérképezhessük, illetve az összegyűjthető legyen, ki kell indulni valahonnan. Meg kell határozni, milyen módszerrel gyűjtjük ki ezt a fogalomkészletet.

A megoldásra többféle lehetőség is kínálkozhat. Az egyik ilyen módszer lehet az adott szakterülethez tartozó speciális szakfolyóiratok vizsgálata, a regionális tudomány szakfolyóiratainak tartalmi feltárása. Tanulmányomban a *Tér és Társadalom* folyóirat kulcsszavait dolgoztam fel 1998 és 2012 között.

A Tér és Társadalom folyóirat bibliometriai vizsgálata

Módszertan, mennyiségi elemzés

A tárgyszavakat a Magyarországon megjelenő folyóiratok körében kívántam megvizsgálni. Ezek közül viszont csak az jöhetett szóba, amelynek *kizárólagos profilja* a regionális tudomány. Ugyanis csak ez a kritérium biztosítja, hogy amennyiben egy magyarországi szerző a regionális tudomány témakörben publikál, akkor az előbb-utóbb biztosan megjelenik a lapban. Másrészt pedig ez biztosítja, hogy a regionális tudománnyal kapcsolatos bármely tárgykörű publikáció megjelenjen a lapban, mindenféle szűrés nélkül. Harmadszor, pedig ez garantálja, hogy nem keverednek különböző profilba tartozó cikkek ugyanazon lapban.

Magyarországon csupán egyetlen, tisztán regionális tudományi profilba tartozó tudományos szakfolyóirat létezik. Ez a *Tér és Társadalom*, az MTA Regionális Kutatások Központja által 1987-ben alapított, negyedévente megjelenő tudományos szakfolyóirat.

A tartalmi feltárás elsősorban a tárgyszavak gyűjtésére és elemzésére irányult. Az általam végzett vizsgálatban a *Tér és Társadalom* folyóiratból 15 éves időszakra visszamenően gyűjtöttem ki a folyóiratban megjelent minden egyes cikk tárgykörét a tárgyszavak alapján. A tárgyszavakat vagy az adott cikk szerzője, vagy a folyóirat főszerkesztője határozta meg, ezek a cikk bibliográfiai adatai és absztraktja mellett a cikk első oldalán jelentek meg. Sem a szerzők, sem a főszerkesztők (az évek során több főszerkesztője is volt a folyóiratnak) nem rendelkeztek könyvtárosi képzettséggel (ez a tény sajnos esetenként a tárgyszavazás következetlenségeiben is megnyilvánult). A tárgyszavak – amellett, hogy nem voltak egységes alakban feltüntetve (szinonimák, egyes és többes számú alakok keveredése) – esetenként túlságosan szűk, más esetben túlságosan tág fogalomkörrel fejezték ki az adott cikk tartalmát. Ezekben az esetekben el kellett térnem a folyóiratban közölt tárgyszavaktól, és azokat formai vagy tartalmi szempontokat figyelembe véve módosítottam.

A tárgyszavak összegyűjtését elemzés követte. Ez az elemzési folyamat egyrészt tartalmi szűrést, másrészt *egységesítési, csoportképzési*, harmadrészt mennyiségi súlyozási folyamatot jelentett. A *tartalmi szűrés* során kiválasztottam azokat a tárgyszavakat, amelyek a regionális tudomány fogalmi rendszeré-

nek felépítésében nem vagy csak másodlagos jelleggel vesznek részt (ilyenek például a földrajzi neveket,² népcsoportot, nyelvet, nemzetiséget, időpontot, időszakot megjelölő tárgyszavak (vö. ETO közös – földrajzi, etnikai, nyelvi vagy idő – alosztásaival). Ugyancsak kiszűrtem azokat a rekordokat, amelyek egy konkrét, izolált jelenséggel (például egy konkrét lakótelep, egy konkrét vállalkozás vagy szervezet lokális ügyeivel) foglalkoztak, és kategorizálásuk során vagy nem merült fel olyan kritérium, amely alapján egy generalizált tárgyszó közvetítésével beilleszthetők lettek volna a meglévő fogalmi rendszer elemei közé, vagy pedig nem tartoztak a tudomány fogalmi szókészletébe.³ Az egységesítés, *csoportképzés* a nagyon hasonló vagy azonos tartalmú tárgyszavak összevonásával, azonos csoportba történő besorolásával eredményezett egységes tárgyszót (például a *vasúti közlekedés*, *vasútforgalom*, *vonatközlekedés* egységesen a *vasúti közlekedés* tárgyszó alá került), emellett a más tételnél szereplő ugyanazon tárgyszó ismétlődő előfordulását szüntette meg. Végül a *menyiségi súlyozás* (az azonos tartalmú tárgyszavak többszöri előfordulásának mérése, előfordulások száma szerinti rangsorolása) ahhoz volt szükséges, hogy meg lehessen állapítani, *melyek azok a témák, tárgykörök, amelyek gyakorisága eltér az átlagostól*, így ez kitüntetett helyzetet biztosíthat számukra egy általunk felépített fogalmi hierarchiában. A feltételes mód használata nem véletlen, ugyanis nem törvényszerű, hogy azok a kérdéskörök, amelyek problémáival a legtöbbet foglalkoznak a szakirodalomban, egyben csúcspogalomként is szerepeljenek, de mindenképpen fokozott figyelemre méltóak, és egyben jelzik azt is, hogy melyek azok a kérdéskörök, amelyek véletlenül sem hagyhatók ki az adott tudományág fogalmi rendszeréből. A vizsgálat eredményeit az 1. táblázat foglalja össze.

Az egyes tárgyszavak előfordulási sorrendi statisztikája a 2. táblázat szerint alakult (a statisztika csak az 1-nél többször előforduló tárgyszavakat tartalmazza).

A táblázatban dőlt jelzést azok a fogalmak kaptak, amelyek véleményem szerint *specifikusan a regionális tudományhoz kötődő kifejezések*, azaz nem jellemző, hogy más diszciplínák fogalmi készletében szignifikáns gyakorisággal fordulnának elő. Ez nem jelenti azt, hogy ugyanezek a fogalmak egyáltalán nem bukkanhatnak fel más tudományágban is, például a *régió* kifejezés a *földrajz*

1. táblázat: A vizsgálat alapadatai
Main data of the analysis

A vizsgált folyóirat	Tér és Társadalom
A vizsgált évfolyamok	1998–2012
A megvizsgált cikkek száma összesen	1010
Talált tárgyszavak száma összesen (bruttó)	1885
Kizárt tárgyszavak száma összesen	167
Tárgyszavak száma összesen (kizárás és csoportosítás után) (nettó)	1204
Egynél többször előfordult tárgyszavak száma	187

2. táblázat: A tárgyszavak gyakorisága a Tér és Társadalom folyóiratban (1998–2012)
Subject terms in the journal *Tér és Társadalom* (1998–2012)

Előfordulások száma	Tárgyszavak száma (db)	Tárgyszavak
16	1	versenyképesség
15	1	területi egyenlőtlenségek
13	1	régió
12	2	határon átnyúló együttműködés, területfejlesztés
11	2	globalizáció, szuburbanizáció
10	3	kistérség, regionalizáció, regionális politika, város-hálózat
9	4	Európai Unió, közlekedés, regionális tudomány, turizmus
8	1	agglomeráció
7	4	decentralizáció, innováció, regionalizmus, vidékfejlesztés
6	3	regionális fejlődés, regionális versenyképesség, városrehabilitáció
5	10	Európai Unió – csatlakozás, felsőoktatás, ingázás, stratégia, térszerkezet, területi elemzés, területi tervezés, tervezés, urbanizáció, városfejlesztés
4	15	fejlesztés, fenntartható fejlődés, gravitációs modell, hálózatok, határmentiség, határtérség, információs társadalom, konvergencia, regionális identitás, regionalitás, részvételi demokrácia, szegregáció, társadalmi kirekesztés, vállalkozások, vonzáskörzet
3	35	barnamező, civil szervezet, együttműködés, elérhetőség, fejlesztéspolitika, fenntarthatóság geopolitika, helyi önkormányzat, humánerőforrás-fejlesztés, integráció, intézményrendszer, ipar, kiskereskedelem, kisváros, kohéziós politika, kommunikáció, kritikai földrajz, kutatás-fejlesztés, megye, mentális térkép, migráció, nagyváros, önkormányzat, partnerség, politikai földrajz, régióközpont, regionális innovációs rendszer, szegénység, társadalmi részvétel, tér, térszerkezet, történeti földrajz, város, városfejlődés, várostervezés
2	105	adaptáció, agrárfejlesztés, alkalmazkodás, átrendeződés, centrum-periféria, civil szféra, civil/nonprofit szervezetek, Délkelet-Európa, dezindustrializáció, dezurbanizáció, divergencia, emléknymok, etnikai térképek, etnoregionalizmus, eurorégió, fejlődő országok, finanszírozás, földrajzi tér, funkcióváltás, gateway, gazdaság, gazdaságfejlesztés, gazdasági fejlettség, gazdasági növekedés, globális gazdaság, globális városok, hallgatónagyas tudás, hálózat, hatalmi beszédmód, határ, határ menti kapcsolatok, határon átnyúló kapcsolatok, hely, helyi elit, helyi gazdaságfejlesztés, helyi társadalom, idegenforgalom, imázs, infokommunikáció, információs és kommunikációs technológiák, innovációs potenciál, innovációs rendszer, jogi szabályozás, kapcsolatok, Kelet-Közép-Európa, kereskedelem, kis- és középvállalkozások, klímapolitika, klímaváltozás, klímavédelem, kohézió, koordináció, környezetpolitika, Közép-Dunántúl, Közép-Európa, közúti közlekedés, kreatív osztály, lakótelep, mobilitás, munkaerőpiac, munkanélküliség,

---

nemzetiségi politika, nemzetközi vándorlás, növekedési pólusok, nyelv, nyelvtudás, önkormányzat, paradigmaváltás, participáció, policentrizmus, privatizáció, regionális egyenlőtlenségek, regionális gazdaságfejlesztés, rehabilitáció, rurális terek, sokféleség, stratégia váltás, strukturális alapok, szervezetváltás, szolgáltatásszervezés, társadalmi konfliktusok, távmunka, településfejlesztés, településhálózat, településhierarchia, településtervezés, térbeli fordulat, térelmélet, térhasználat, térinformatika, területfejlesztési koncepció, területi autonómia, területi fejlődés, területi identitás, területi kötődés, területi programozás, területrendezés, transznacionális vállalat, tudástársadalom, újrapiarosodás, utazási szokások, választási földrajz, városspolitika, városregió, városverseny, városszociológia, vasúti közlekedés, vertikális egyensúly, világvárosok, viszonyrendszer, Williamson-hipotézis

---

Összesen 187 -

---

ban, sőt akár az orvostudományban is előfordulhat – számos nemzetközi bibliográfiai adatbázisban éppen emiatt e szóra keresve egészen más jellegű találatokat kapunk, mint várunk. Az egyes tudományágakban a tér egy adott földrajzi szintjét, egységét kifejező fogalom egészen más kontextusban kerül elő, hiszen alapvető kérdéseik mégsem a tér kutatása köré szerveződnek, a tér az adott diszciplína kutatási problémáinak csupán egy részterületét, dimenzióját vagy egy speciális vetületét alkotja, míg a regionális tudomány ezzel szemben a teret önmagában mint társadalomszervező erőt, tényezőt vizsgálja, és kutatásának középpontjába ezt a szempontot helyezi.

Tárgyszavak az időben (kronológiai elemzés)

A magyar regionális tudományról 2007-ben kvalitatív értékelést adott Rechnittzer János a *Magyar Tudomány* folyóiratban (Rechnittzer 2007). Cikkében ismerteti a regionális tudomány kutatásának főbb korszakait, domináns irányzatait. Ezeket azért érdemes itt és most egy kivonat formájában röviden felidézni, mert a tárgyszavak egy részének időbeli előfordulása leginkább e korszakokhoz köthető.

1970-es évek:

- a régiók kialakulásának és funkcióinak rendszerezése,
- a regionalizmus és a regionalizáció elemeinek számbavétele,
- a különféle területi politikák értelmezése és értékelése,
- a térbeli szerkezetek sajátosságainak feltárása,
- a gazdasági szerkezet és annak szereplői területi elhelyezkedésének és viselkedésének tanulmányozása,
- az új jelenségek térbeli terjedésének regisztrálása,
- a megújítást szolgáló politikák tartalmának, eszközeinek, intézményeinek tanulmányozása.

1980-as évek:

- ipari szerkezetváltás,
- önkormányzati rendszer kialakulása (tanácsrendszerből való átalakulás),
- régiók (régiók kialakítása, lehatárolása, régiótípusok),
- globalizáció, regionalizáció, regionalizmus,
- területi egyenlőtlenségek,
- rurális térségek, hátrányos helyzetű térségek, falufejlesztés,
- térszerkezet, gazdasági térszerkezet,
- területi politika,
- területi tervezés,
- településfejlesztés, településfejlődés, településpolitika, helyi politika,
- urbanizáció, városfejlesztés, várostervezés.

1990-es évek:

- Európai Unió – regionális politika és az ehhez kapcsolódó intézmények, programok (PHARE, SAPARD, TEMPUS stb.),
- innovációk, innovációterjedés,
- regionális gazdaság (gazdaságszervezés, gazdaságfejlesztés, regionális gazdaságtan),
- településmarketing,
- területfejlesztési stratégiák, programok, programozás,
- területfejlesztési törvény,
- területi folyamatok (urbanizáció, szuburbanizáció, periferizáció),
- területi igazgatás (igazgatási társulások, társközségek, kistérségek, kistérségi társulások),
- területi szerkezet (régiók, kistérségek, várostérségek, agglomerációk),
- területi tervezés,
- területfejlesztés eszközzrendszere,
- területfejlesztés intézményrendszere (reformok),
- urbanizációs ciklusok.

2000-es évek:

- decentralizáció, devolúció, területi és településszintű kormányzás (governance),
- Európai Unió (csatlakozás, intézményrendszer, támogatási rendszer, strukturális alapok, kohéziós alapok, európai területfejlesztési perspektívák), európai integráció,
- határon átnyúló együttműködések, interregionális együttműködések, kooperáció, partnerség,
- hálózatosodás, hálózatok, hálózati társadalom, információs társadalom,
- innováció,
- klaszterek, klaszterépítés,
- regionális versenyképesség, városverseny,
- városmegújítás, városrehabilitáció,

- vidékfejlesztés, vidékfejlesztési politikák,
- a regionális tudomány képzési rendszere (regionális tudományi doktori iskolák, posztgraduális képzések).

Általános következtetések

Ha az előbb bemutatott tárgyszavakból *strukturált tárgyszójegyzéket*, azaz *tezauruszt* kívánunk összeállítani, akkor e szűkebb értelemben vett *magterület* fogalmi halmazából kell kiindulnunk. A tezauruszépítés egyik fő nehézségét ugyanakkor az okozza, hogy a közös alapok keresése során szűkebben vagy tágabban is méríthetünk ebből a halmazból. Ha túl szűk körből választunk, akkor a tartalom alig-alig válik el az elméleti szinttől, filozofikus jellegű lesz, a társadalmi tartalom szempontjából kiüresedik. Ha túl tág az átfogott terület, akkor pedig feleslegesen megkettőzi azokat a fogalmakat, amelyek az egyes részdiszciplínákban már amúgy is nyilvánvalóan jelen vannak.

A cikkekben talált szerzői/szerkesztői tárgyszavak statisztikáját átnézve az alábbi megállapítások tehetőek.

Minél nagyobb az előfordulási gyakorisága a tárgyszónak, annál nagyobb az esélye, hogy az a diszciplína *magfogalma*. Ez természetesen csak hosszú távon, *tendenciaszerűen* igaz, hiszen az is előfordulhat, hogy a magas előfordulási gyakoriság a téma „*aktualitásának*” vagy „*divatosságának*” köszönhető. Ez például jól tetten érhető az előfordulási gyakoriság tekintetében első helyen álló „*versenyképesség*” esetében, melyet leginkább a 2000-es évek első évtizedében használtak előszeretettel. De általánosságban azért megállapítható, hogy a szaksajtóban zajló polémiák nagy része az *alapkérdések* körül szokott forogni.

A cikkekhez megadott tárgyszavaknak csak mintegy 15%-a (az 1204 tárgyszó közül 187) ismétlődik (azaz gyakorisága > 1). Ez arra utal, hogy a tudományos cikkekhez megállapított tárgyszavak túlságosan *szétaprózódnak*, *fragmentálódnak*. Általában a cikk írójának az a törekvése, hogy írásának lényegét (azaz cikkének szűkebb értelemben vett tartalmát) minél kifejezőbben, testre szabottan igyekezen megragadni, hogy az olvasó vagy más kutató szakember már első látásra tisztában legyen azzal, miről fog olvasni. Így viszont könnyen abba a hibába esik, hogy elvész a részletekben, írásának témája túlságosan szűkre szabott fogalomként jelenik meg, így elvész a tárgyszavak rengetegében. Ezt a problémát egy generálisabb fogalmat kifejező (főlérendelt) tárgyszóval lehet megoldani, amely biztosítja az adott cikk megtalálhatóságát az általánosabb fogalmak felől kiinduló keresők számára is. Többek között a tezaurusznak is ez lenne az egyik legfőbb funkciója.

A tárgyszavak egységesítésének és csoportosításának problémájáról tettem már említést a tárgyszavak kigyűjtése kapcsán. Mivel a szerzők nem egységes szempontok szerint adnak tárgyszavakat a cikkekhez, az egységesítés gyakori probléma szokott lenni. Tipikusan előforduló jelenségek a következők:

- Szinonimák következetlen használata (regionális egyenlőtlenségek, területi egyenlőtlenségek; városodás, urbanizáció stb.).
- Egyes és többes szám következetlen használata (agglomeráció, agglomerációk).
- Túlságosan összetett tárgyszó (a szuburbanizáció magyarországi sajátosságai, ahelyett, hogy szuburbanizáció – Magyarország).
- Több tárgyszó egyetlen tárgyszóban történő egyesítése (versenyképesség és fenntarthatóság, Horvátország csatlakozása stb.).
- A földrajzi nevek önálló tárgyszóként történő megjelenítése abban az esetben is, amikor az adott hely a téma szempontjából alárendelt jelentőségű (vö. 2. jegyzet).

Sajnos számos rangos külföldi folyóirat sem tárgyszavaz egységesen, melyet talán azért is megenged(het)nek maguknak, mert a számítógépes kereséssel járó előnyök (csonkolás, kulcsszavas keresés, több szempontú keresés, Boole-operátorok) mindezek ellenére is biztosítják tartalmuk megtalálhatóságát.

A magas gyakoriságú tárgyszavak egy része egybeesik az előzőekben felsorolt korszakok fő kutatási területeivel (innováció, regionalizmus, versenyképesség, globalizáció, regionalizmus, területi egyenlőtlenségek, szuburbanizáció stb.), így az ott tett állításokat egyértelműen igazolják.

Összegzés

E vizsgálat tanulságait összefoglalva tehát a tezauszépítéshez mindenképpen hasznos megvizsgálni a célterület szakfolyóiratainak tárgyszavait. A nagyobb gyakorisággal előforduló fogalmak jó eséllyel alkotják a regionális tudomány szókészletét alkotó tezausz magterületét. Ugyanakkor óvatosan kell bánni a tárgyszavak strukturált tárgyszórendszerekbe (tezauszokba) történő átvételével, mert a szerzők és a folyóirat-szerkesztők nem biztos, hogy következetes elvek alapján határozzák meg és alkalmazzák őket. A szakfolyóiratokban megadott tárgyszavak egy részhalmaza (relevanciainkompatibilitás miatt) nem is alkalmas a tezauszban történő megjelenítésre. A magasabb (általánosabb) szintű fogalom szerepeltetése a tárgyszavak között jobb megtalálhatóságot és illeszthetőséget biztosítana.

Jegyzetek

- 1 Az egytetemes tizedes osztályozás (ETO) az ismeretterjesztő és szakdokumentumokat tartalmuk szerint rendező osztályozás. Alapjait Melvil Dewey amerikai könyvtáros fektette le 1876-ban tizedes osztályozás néven, mely Francis Bacon filozófus tudományfelosztására épült. Az

ETO-t két belga tudós, Henri La Fontaine (1853–1943) és Paul Otlet (1868–1944) fejlesztette ki a Dewey-féle tízedes osztályozásból. Terveiket 1895-ben a második Nemzetközi Bibliográfiai Kongresszuson fogadták el. A teljes rendszert először 1905-ben adták ki Brüsszelben. Előnyei miatt (egyetemesség, egyértelműség, nemzetköziség, bővíthetőség) a könyvtárosok pozitívan fogadták, és a világon ma is kb. 50 országban használják. A fejlesztésért a hágai UDC Consortium a felelős.

- 2 A földrajzi nevek kiszűrésével ugyanakkor óvatosan kell bánni. Csak azokban az esetekben indokolt elhagyásuk, ha a konkrét földrajzi beágyazódás, környezet jelentősége elhanyagolható vagy másodlagos egy tezauruszrendszer felépítésében (például olyan általános elméleti fogalmak leírásakor, mint tér, térszerkezet, régió, innováció stb.). Amennyiben viszont egy adott földrajzi helyhez kötött vagy térségspecifikus fogalomról beszélünk, akkor kiegészítő adatként (zárójelben) feltüntetendők a földrajzi adatok az adott témát megjelenítő tárgyszavak között. Főszabályként viszont elmondható, hogy a tárgyszócikkek fő része leginkább csak akkor tartalmazzon földrajzi nevet, ha az adott területi egységet (például Balkán térség, Dél-dunántúli régió stb.) nem egy, hanem többféle aspektusból mutatja be.
- 3 E logika alapján kerültek ki az elemzett tárgyszavak köréből például a *nagykovácsi zártkertek*, a *Záhony vasúti áruszállítás* vagy a *Magyar Életrajzi Lexikon*.

Irodalom

- Rechnitzer J. (2007): A társadalomtudomány új ága: a regionális tudomány. *Magyar Tudomány*, 12., 1580–1589.